

Amelias
Kueper

DE SCHRIJVER EN HET KIND

JOH. VAN HULZEN

's Morgens kreupelde een lange, magere man, de dunne deken om zijn schoulers, de barak uit en zocht de latrine op. De ochtendlucht was koud, er stond een frisse bergwind. De toppen der bergen lagen in wolkenniveaus gehuld, maar reeds trokken er violette en oranje-gelige kleuren doorheen — beloften van doorbrekend zonlicht.

De man richtte zich op en staarde met een bijna smartelijken glimlach naar de verrassend snelle wisselingen in het spel van licht en nevel tegen het donkergroen der berghellingen en de spiegelende sawah's. O, Ambarawa was verrukkelijk schoon . . . Dit vroege morgenuur, wanneer er nog weinig mensen over het kampterrein rondzwierven, gaf je even verademing en rust om na een nacht van ellende even tot je zelf te komen.

De man zocht een windbeschut, zonnig plekje op en schurkte zich weldadig met den rug tegen den stalwand. Hè . . . hoe koesterend was nu de milde warmte op zijn kille ribbenkast. Hij bekeek zijn gewonden, gezwollen enkel en nam zich voor, straks den verpleger eens aan te klampen — misschien kon hij wel een vodje verband loskrijgen. Het mocht geen ontsteking worden. Die gemene trap van gisteren was lelijk aangekomen.

„Lekker weertje nou, ja meneer? . . .”

Scheers keek op. Een kind, een knaap, stond met den rug naar hem toe, de handen in zijn broekzakken, het bovenlijf door de zon beschenen.

„Nou-en-of, dit uurtje moet je waarnemen.”

„De zon prikt nou zo fijn in je vel. Had u het vannacht ook zo koud?”

„Ja, na dat zweten van gisteren.”

„Het tocht smerig in de stallen, ja? Maar u went er wel aan. Ik ben hier al helemaal gewend.”

Scheers zag het kind, dat naast hem was komen zitten, van ter zijde aan. De toon, waarop het sprak, de manier van zeggen was vroeg-wijs

voor zo'n kind; er klonk iets troostends van kameraadschap in door. U went er wel aan . . . Ik spreek uit ervaring! Veel ouder dan tien jaar kon hij niet zijn. Dat nam je aan, omdat je wist, dat kinderen beneden dien leeftijd bij hun moeder werden gelaten. Maar dat schrale scharminkeltje schatte je anders op zeven, acht jaar hoogstens. Zijn ogen en het vroegoude trekje om zijn ernstigen mond, bovenal zijn vrijmoedige wijze van omgang met een bejaarde als Scheers was, tekenden den knaap, die drie Japanse kampjaren had meegemaakt. Toch voelde Scheers: dit zelfstandige kind zocht wat gemeenzaamheid bij hem.

„Ben je hier al lang?”

„Ja, al drie weken. Ik zag u gisteren wel binnenkomen. Waarom ging u onder zo'n tandoe sjouwen? Uw schouder is bijna rauw. Moet je dat zien.”

„Och — je doet weleens wat . . .”

„Stom.”

Scheers schoot in een lach. En het kind lachte. En toen lachten ze samen, en schurkten zich behaaglijk, of het stallenkamp van Ambarawa nog lang niet het slechtste plekje van de Oost was. O, er was nog veel goeds op Gods aarde! Zie dit kind, het had nog plezier en wekte een straaltje vreugde in het neergaande leven van een oud man. Maar beiden hadden ook dezelfde ellende gezien en doorleefd.

„Ben je hier — alleen?”

Het kind begreep en knikte kort. Zijn lach bestierf in een enkel moment. Waarom vroeg Scheers hem dat nu? Het kind kromde de tenen in het vochtige zand en groef er een paar gaatjes in. Stil was het en de zon straalde mild en werd warmer.

„Hoe heet je?”

„Maas.”

„Waar Maas en Waal te zamen vloeien,” zei Scheers, die bij het horen van dezen naamklank ineens het vaderland zag onder een wijden wolkenhemel, en wilgen weerspiegelend in sloten, en grazend vee in bloesemende boomgaarden; daken van dorpskerken en steenoude torens verdoken achter liefelijk geboomte. Hoe deed die ene naam, die ene lettergreep *Maas* alles weeromkeren, wat hij in geen vijf en dertig jaar had gezien — Holland, het heimwee van zijn hart en wezen. Hij herinnerde zich weer zijn artikel van tien Mei veertig, en wederom hoorde hij de

stem van den omroeper der Nirom: „Hier is een mededeling van een regeringsmaatregel aan alle betrokken autoriteiten. Aan allen! Het code-woord is: Berlijn. Het code-woord is: Berlijn. Herhaling . . .” En nog eens nadrukkelijker: „Het code-woord is: Berlijn . . .”

Toen was het gebeurd. Dat was vier en een half jaar geleden, in een vorig leven, dat nog leven mocht heten. Mijn land — eer dat ik jou vergeet!

„Heb je Holland weleens gezien, Maas? Het kan zijn, vijf jaar geleden. Of ben je in de Oost geboren?”

„Ja, in Kediri. Net vóór den oorlog zouden we met verlof gaan. De koffers waren al aan boord. Grepen we net naast. De koffers kwamen netjes bij ons terug. Nu is mijn vader krijgsgevangen. Waar die is, weten we niet. Moeder heeft me wel veel van Holland verteld. Na den oorlog gaan we er vast heen. Moeder zegt: wat in het vat is, verzuurt niet.”

„Dan is je moeder dapper.”

Het kind begreep de grote-mensen-conclusie niet, maar geestdriftig bevestigde hij: „Ja, dat is ze. Ze durfde den Jap best een groten mond te geven. Weet u — ze heeft voor me gevochten. Ik moest weg, zei een Jap. Ik was elf. Niet waar, zei mijn moeder, hij is tien. Hij nam me aan mijn arm. Zij rukte me los en ging voor me staan. Pats — een slag op haar wang. Ik wou schoppen, maar ze duwde me hard terug, achter haar. Hier, sla maar, held, schreeuwde ze woest, en keerde hem de andere wang toe. Klets! nog een slag. Maar ze bleef staan, het hoofd achterover. Sla maar toe, hier! En hij sloeg, telkens keerde ze hem het gezicht toe. Pats! Pats! maar ze liep niet weg. Tot andere vrouwen haar wegtrokken. Ampoen, ampoen, soldaat, u slaat haar dood. Maar mijn moeder vroeg geen ampoen . . .” Maas snoof nog van verontwaardiging en trots. „Ik zal ook nóóit ampoen vragen aan een Jap.”

„Dat weet je nooit vooruit, jong. Ik heb wèleens ampoen gevraagd — als ze me sloegen.”

„U bent ook oud . . . Hoe oud bent u?”

„Drie en zestig pas. Generaal Flier zei laatst tegen me: Je komt pas kijken, man! Die is zeven en tachtig. Ik droeg hem gisteren op de tandoe.”

„O, dié stakker — is die generaal? Geweest dan . . .”

Toevallig kwam er een kampgenoot langs, die het woord generaal

hoorde. Hij keerde zich naar Scheers en zei: „U weet het zeker al — generaal Flier is dood. Daarnet dood onder zijn deken gevonden.”

„Ach —” antwoordde Scheers. „Dan is hij verlost.”

De ander liep stil door. Het kind zweeg. Hij dacht aan het wrede woord, wat hij over Scheers' hulp aan den generaal had gezegd. Het was de laatste eer aan een stervende geweest.

„In een stal gestorven. Gisteren vóór het transport zei hij nog: vijf en dertig jaar geleden heb ik die stallen voor legerpaarden afgekeurd. Nu moet ik er in. Het is toch wat, Maas, in een stal gestorven. Een generaal.”

„De Here Jezus werd in een stal geboren,” zei het kind. „Weet u dat wel, ja?” Maas groef weer met zijn tenen in het zand.

Scheers glimlachte. Wat een verstandig, open kind, peinsde hij. Aan zulke dingen moet nu een kind denken. Over twee maanden zou het weer Kerstmis zijn, voor den derden keer in het kamp. Want in het wonder van de snelle komst der bevrijders geloofde hij niet. Wel daagde het in het Oosten. Grote vliegtuigen met de Nederlandse kleuren hadden al boven enkele steden van Java pamfletten uitgeworpen met een boodschap van generaal van Oyen: Wij komen, we zijn al op Nieuw-Guinee. Uw bevrijding daagt. Maar of hij, Scheers, dien dag nog zou halen? Kon hij het maar geloven! Het laatste halfjaar was hij, als iedereen, achteruitgegaan. Wat betekenden die pijnen, krampen in den linkerschouder, doortrekkend tot aan de vingertoppen? Jicht, zei de dokter. Maar bij aanvallen van jicht wordt men toch niet benauwd? En dat werd hij toch... Ach, had hij maar den moed en het geloof van dit kind, dat roert in het zand. Of het zijn vader ooit zou weerzien? En zijn moeder?

„Maas, je moeder heeft vast niet gehuild, toen je wegging.”

„Nee. Ze bracht me naar de auto en zei — nog wat.” Hij werd stil, en keek recht vooruit.

„Mag ik weten, wat ze zei?”

„Ze zei: vader en moeder hebben je bidden geleerd.”

Scheers knikte. „Dat is goed, kind.”

„En ik huilde niet, toen ik wegging. Maar mijn zusjes wel.”

En nu stonden er grote tranen in zijn ogen. Het kind slikte en beet in zijn pols. Scheers legde zijn arm op zijn schouder, met bemoedigende klopjes. „Het is niet erg, Maas. Je bent hier niet alleen.”

„Dat weet ik wel — meneer.”

„Menéér — menéér — zeg maar oom, dat vind ik veel leuker. Ik heb ook niet zoveel hier. We zijn allemaal arme drommels, Maas.”

„Oom — oom wie?”

„Oom Jacob.”

„Váder Jacob dan,” probeerde hij weer met een grapje, en zo vermande hij zich.

„Goed, ook goed. Vader Jacob — alle klokken luiden — bim-bambom!” lachte Scheers.

En nadien deed de een voor den ander, wat maar in zijn vermogen was om het ellendige bestaan in de stallen van Ambarawa te verlichten. Als er in den kampwinkel wat bijzonders te krijgen was — een stukje goela Djawa (Javaanse suiker), een gebakken pisang, maiskoekjes, inlandse groenten — dan kon „vader Jacob” er zeker van zijn, dat Maas in de rij stond voor hem. En alles wat hij tjoepste, smokkelde door een gat in den pagger met het volk buiten het kamp, dat werd broederlijk gedeeld. Scheers betaalde, of zorgde voor de ruilartikelen. Want de kampmaaltijden — ’s morgens een portie walgelijke stijfselpap, ’s middags een hapje rijst, ’s avonds weer pap — gaven bij lange na niet voldoende om in leven te blijven.

Eens had Scheers zijn vrindje een witte jas toevertrouwd. „Maak er van, wat je er voor kunt krijgen. Maar wees voorzichtig, ik zou niet graag willen, dat je een pak slaag voor mij opliep.” Nu, dat kon hij wel aan Maas overlaten, hij was slimmer dan een groot mens en heel kieskeurig met zijn „adressen”, zijn contactpersonen. Risico om bedrogen te worden, liep de geïnterneerde altijd; achter het prikkeldraad was je ten slotte machteloos.

Wat deed Maas nu met die jas. Hij vond het een ruilobject van zeldzame waarde, en dacht er niet aan, een transactie met de eerste de beste te sluiten. Hij keek er zijn mannetjes op aan. Wat een witte jas in dien tijd voor den gewonen dessa-man betekende, begreep hij opperbest. Natuurlijk had de andere partij de „macht” in handen, het zeer begeerde en noodzakelijke voedsel voor den uitgehongerden Europeaan, maar daarom juist verlangde Maas, dat de contractant aan gene zijde een waardige, fatsoenlijke partij zou zijn. Hij zou zich niet in den nek laten zien.

In de enkele weken van zijn verblijf had hij het terrein in zijn onmiddellijke omgeving goed verkend. Langs den hoek van het terrein liep een landweg, waarop in den ochtend en middag een vrij druk verkeer was. Daar bevond zich een hoge uitkijkpost, net een stelling voor tijgerjagers. Een heiho, niet veel groter dan zijn geweer, zat in het hok te suffen. Die inlandse kampsoldaten deden slechts hun „plicht” in de nabijheid van hun betaalsheren, de Jappen. Ze schreeuwden hun meesters na, sloegen ook wel, omdat het zo hoorde, maar zelden hard en niet van harte. Het waren meest werklozen, die zich uit armoede en gemakzucht aan den Jap hadden verhuurd. Wanneer deze uit de buurt was en zij zelf geen gevaar liepen op plichtsverzaking betrapt te worden, deden ze of ze niets zagen en lieten de geïnterneerden rustig hun gang gaan.

Toch wenste Maas voor zijn transactie een andere, stillere plek; de hoek was hem te druk, te marktachtig. Wel maakte hij een afspraak met een ouden Javaan op een bepaald punt te komen, waar je onder dekking van struiken een rustig gesprek kon voeren zonder gestoord te worden en zonder vrees voor inmenging van derden. Deze plaats had hij zorgvuldig uitgekozen en met een scherp mes in het stugge bamboevlechtwerk de opening zo gesneden, dat ze als een klein, vierkant raampje geopend en weer gesloten kon worden.

Maas nam den ouden man in vertrouwen en zei precies, hoe de zaak lag. Het kind wekte ook vertrouwen, natuur vond natuur. Ze zaten gehurkt voor het gat, de schrale knaap met zijn kampkleur, zijn blote bovenlijfje met duidelijk getekende ribben en sleutelbeenderen, en aan den anderen kant de Javaan, een eenvoudig en eerwaardig man, met grijs haar onder den onberispelijk gevouwen hoofddoek, een dun baadje over de gespierde borst. Ze zagen elkaar in de ogen.

„Mijn vader is ziek . . .” begon Maas.

Helaas was het de waarheid. Scheers kon slechts strompelen, steunend op Maas' schouder of een dikken stok. De enkelwond was lelijk geïnfecteerd en tot een afzichtelijke zweer gezwollen. Bovendien werd hij soms ineens, op weg naar de latrine of rustend op zijn dunnen bultzak in den stal, door een beklemming der ademhaling en smartelijke kramp in den schouder overvallen. Dit alles vertelde Maas aan den dessaman in kinderlijk Javaans. Schijnbaar onbewogen, doch ernstig luis-

terde de man, toen Maas met het zakelijk voorstel kwam: „Mijn vader heeft meer eten nodig. Hij heeft er een witte jas voor over, een goeie jas, waar nog geen gaatje in zit. Wil je ze eens zien?”

Neen, hij hoefde de jas niet te zien en hij wilde ze ook niet hebben, maar hij wilde sinjo wel helpen aan eten voor zijn vader. Maas luisterde sprakeloos toe. Veel had de Javaan ook niet te missen, maar als hij wat overhad, kon sinjo het krijgen.

„Hoe zal ik dat weten?” vroeg het kind ongelovig.

De man dacht na en antwoordde toen: „Ik zal hier een witten steen over de schutting gooien. Vind je die 's morgens, dan moet je tegen het ondergaan van de zon op deze plaats komen.”

„Moet ik dan geld meenemen?”

„Neen, ik hoef geen geld te hebben.” En zij namen afscheid.

In den stal gekomen, kon Maas het geweldige nieuws niet alleen bewaren; fluisterend vertelde hij Scheers, wat voor wonderlijks hem was overkomen. Scheers luisterde hoofdschuddend — hij had met het kind te doen. Hij had hem ook verstandiger geacht.

„Wat? Gelóóft u het dan niet? Ik vertel geen kletspraat?”

„Ik geloof jou wel, Maas, maar dien man niet. Het verhaal is te mooi om waar te zijn.”

Maar 's morgens vroeg zag Maas een groten, witten steen in het gras liggen. Een schok ging door hem heen van blijdschap. Hij haastte zich naar den stal met den steen in zijn hand als stuk van overtuiging. Geloofde vader Jacob het nu? Scheers werd er stil van, maar kon den dag nog niet prijzen vóór het avond was. Tegen zonsondergang zat het kind op zijn post, popelend maakte hij telkens het gat open, wachtte, wachtte met rotsvast vertrouwen. De steen lag naast hem.

Achter den pager hoorde hij iemand naderen. Een kuchje. Het bamboelukkigje kraakte open. Een groot, gevouwen, met een houten pennetje gesloten pisangblad werd hem toegereikt. Het voelde warm aan.

„Dank u — dank u. Ik ben zo blij. Wat kost het?”

„Geef me den steen maar. Geef het eten gauw aan je vader. Pas op, dat de Jap je niet ziet. Kijk maar elken morgen, of de steen er ligt. Maar ik kan niet iederen dag komen. We hebben zelf niet veel.”

Scheers ontroerde, toen zijn vriendje er aankwam over het veld, want hij stond in spanning op den uitkijk. Hij strompelde naar de plaats

achter de stallen en ze aten te zamen langzaam en bijna eerbiedig, genietend van elken hap, de warme rijst met heerlijke, gekruide sambal en sajoeran op. Daarna vouwde het kind plechtig de handen en boog het hoofd — en het was een poosje stil. Het greep Scheers in het hart, want hij had het bidden verleerd, en alzo ook het danken, nu maakte dat kind hem beschaamd. Onwillekeurig boog hij ook het hoofd.

„Ik heb geen honger meer”, zei Maas. „Was het niet reusachtig, vader Jacob?” En hij sloeg zijn groten vriend uitgelaten op de knie.

„Het was vorstelijk”, bekende de magere reus. „Als ik nog aan de krant was, zou ik er een verhaal van schrijven. Maar wie zou het geloven?”

„Schreef u verhalen in de krant?”

„Ja en ook andere dingen. Ik heb mijn hele leven bij de krant gewerkt.”

Maas plooidde zijn mond in oprechte bewondering. Dat was niet mis, iederen dag weer zo'n krant volschrijven! En hij vroeg honderd uit en moest het naadje van de kous weten, hoe dat allemaal toeging bij de pers. Vader Jacob was dus schrijver! En hij, Maas, had nog moeite met het lezen van grote woorden. Zijn moeder en ook een juffrouw hadden hem in het kamp nog les gegeven, iederen dag een paar uur. Kwam er een Jap in de buurt, dan moesten ze gauw-gauw de boeken verstoppen. Maar op een kwaden dag, bij een inspectie van de barakken, werd alles ondersteboven gehaald en roofde de Jap alle boeken. „En nou weet ik net zoveel als een kind van acht jaar”, verzuchtte Maas. „Hebt u niet een boek?”

„Niet één. En papier ook niet. Alleen een stukje potlood.” Ze lachten pijnlijk.

Maas kreeg een idee. Hij zou dien man, dien weldoener, er om vragen. Maar Scheers ontraadde hem dat: het zou onbescheiden zijn. Hij moest maar stil afwachten, wat de Javaan zou doen.

Twee dagen later — daar lag de witte steen weer. Des avonds kreeg Maas een gekookt eendenei en een paar gedroogde visjes. En dat ging zo door, van tijd tot tijd. Een paar pisangs, ramboetans, doekoe's, papaja — de vruchten, de vitamientjes, die ze nodig hadden. En nóóit wilde de man er wat voor hebben. Eens zei hij: „Dat moet je nu niet meer vragen, sinjo, dat vind ik niet prettig.”

Eens bleef hij vijf dagen weg. Dat was een teleurstelling voor het kind, elken morgen in het gras te zoeken en geen witten steen te ontdekken. Scheers troostte hem: „Hij heeft genoeg voor ons gedaan, die man. Als we eenmaal vrij zijn, gaan we samen naar hem toe. Ach — wat een feest zal dat zijn! Ik heb gehoord, dat de Amerikanen den Jap overal kraken. Het zonnetje gaat nou heus van ons scheiden, straks komen de sterren en strepen aan den hemel! Brabant en Limburg en Zeeland zijn al vrij, als het meeloopt, vieren ze Kerstmis in bevrijd Holland!”

„Dat is al de volgende maand”, rekende Maas uit.

„En dan komen wij aan de beurt, jong! Ik begin weer moed te krijgen. Ik heb wel hoop, dat ik het haal. Mijn enkel knapt mooi op, zie je wel, Maas? Als die stallen maar niet zo vochtig en tochtig waren. Daar komen de meeste zieken van.”

Zo was het. Iederen dag doden, iederen dag begrafenissen buiten het kamp. En de levenden, hunkerend naar het uur der verlossing, teerden op hun laatste krachten en vochten verbeten met de vrees voor den dood.

Zelf hongerig en bezorgd voor zijn groten vriend, liep Maas elken morgen langs de geheime plek zijner verwachting, nooit zonder hoop, nooit zonder gebed. Den achtsten dag vond hij opnieuw den witten steen. Des avonds — niet de oude man, maar een jong, Javaans meisje. Ze had een pan bij zich — een pan!

Ze vertelde verlegen, met neergeslagen ogen, dat haar vader niet meer durfde komen. Verleden week was hij betrapt door een heiho en erg geslagen. Hij liet sinjo weten, dat dit de laatste keer was. Een pan soep, voor sinjo's vader. Morgen om denzelfden tijd zou ze de pan terughalen. Dan moest sinjo hier weer zijn. En het dappere meisje zei bedeesd: „Tabé, sinjo . . .” en was verdwenen.

De pan was warm, zwaar en vol. Maas lichtte het deksel op — hij snoof den geur van vet en groenten en glimmende, vlezige boutjes. Schuwer dan anders, snel en voorzichtig tegelijk, kijkend naar den grond om niet te struikelen, de vingers geklemd om het deksel, liep hij langs den kortsten weg naar den stal — tot hij opschrok van een schreeuw vlak vóór hem!

Hij verstijfde. Een Japans soldaat. Hij had hem niet gezien en dus het eerbetoon nagelaten. In zijn verbouwereerdheid vergat hij het ook

nog, terwijl hij den soldaat angstig in de ogen keek. Eer hij het wist, had hij den eersten klap te pakken en hoewel hij er bijna niets van voelde, brak hij los in groot misbaar van janken en kermen en schreien.

„Ai, oh . . . ampoen, soldaat, ampoen! Ik dank u voor het eten, en o! ampoen, ampoen . . .” En het deerde hem niet, dat hij ontrouw werd aan zijn eigen gesnoef, nooit een Jap om vergeving te zullen vragen. Want hij dacht maar aan één ding: hoe den kostelijken schat, de pan soep voor vader Jacob te redden van een gewisse confiscatie door het gele gevaar. Hoor, de onvermijdelijke aanval op zijn dierbaarst bezit werd alreeds geopend door de ontzettendste aller vragen: „Wat heb je in die pan?”

„Soep . . .” jankte Maas hartbrekend, de roetige pan met zijn armen omklemmend.

„Sop? Sop . . . Aááh!” triomfeerde Nippon met blinkend gebit. Betrapt, op heterdaad betrapt. „Gesmokkeld van buiten!”

„Neen, soldaat, niet gesmokkeld, die sop, die sop . . .” O, hoe kwam hij er uit!

„Waar heb jij die sop vandaan?”

„Zelf gekookt.”

„Jou kleine, verdorven westerling! Leugenaar. Laat zien.” En het deksel ging los, de Jap snoof en Maas snoof wederom, en de geur was nog liefelijker dan de eerste maal. Het kind knikte schreiend en beangst, toen de zoon der rijzende zon feilloos concludeerde: „Dat is kippensop! *Hoe kom jij aan kippensop?*” Met zijn vuisten op zijn dwergheupen snauwde de Nipponner het kind toe. Waarom sloeg hij hem niet? —

Hij sloeg niet, ditmaal begeerde hij de waarheid zonder gewelddadigheid. Op groten afstand, in de omgeving der stallen, stond Scheers met gewetenswroeging en in bange vrees voor dat kind. Hij besloot te roepen, te schreeuwen, zodra de soldaat Maas zou slaan — en alle schuld op zich te nemen. Maas zag hem wel staan, den langen vader Jacob, steunend op zijn stok. O, vader Jacob, help me toch liegen . . . Hoe kom ik aan kippensoep?

„Van . . . van een kip”, stotterde Maas.

„Van een kip!” herhaalde het gebit. „Hoe kom jij aan die kip, kleine leugenaar?”

„Geschoten . . .”

„Ge . . .” Daar hief hij de hand ten gerichte. Scheers riép, maar Maas' gekerm, aler de hand neerkwam, klonk zo afgrijselijk luid, dat het alles overstemde en tevens den scherprechter weerhield van slaan. Of was het maar een loze bedreiging uit gewoonte geweest? „O, jij liegt nog gemener en stommer dan een Yankee. Geschoten! Geschoten, durf jij te zeggen. „Waarmee geschoten? Aáááh!” klonk de kreet reeds zegerierend.

Gelijk een priester zijn offerand, zo plechtig en behoedzaam zette Maas de gedeukte, berookte pan op de aarde neer, drukte er op, opdat ze niet zou kantelen . . . Dan, na-slikkend en meesterlijk na-snikkend, peuterde hij voor de rollende ogen en open mond van zijn belager een vodje rode rubber uit zijn zak — aan een houten vorkje. Een katapult. „Hiermee, soldaat . . .” En vervolgde, niet wetend, hoe zijn eigen leugenverhaal moest enden, in rad Maleis: „Vanmorgen vloog hier een boskip over, ik mikte, schoot — kets, dood.” Hij dramatiseerde daarbij voortreffelijk, suggestief, schier geloofwaardig. Zó kwam hij aan een kip. En hij zag den Jap, die groter was dan hij zelf, maar vooral niet véél groter, recht in de ogen, of hij zeggen wilde: en bewijs jij nou maar eens, dat het niet waar is.

Zijn wederpartij doorspleet het kind met zijn genepen blik: hij zou bewijzen, dat een Nipponner zich niet door zo'n blank leugenbastje liet nemen. Hij vroeg nadrukkelijk: „En toen — en toen en toen.”

„Toen — heb ik de kip geplukt.”

„Aaah! waar zijn de veren?”

„Verbrand.” Rapper, geroutineerder van leugenachtigheid, kwamen de antwoorden los.

„Verbrand? Waarom verbrand?”

„Om geen straf te krijgen, als u ze vond. Zijn kop, zijn darmen, zijn poten heb ik in de slokan gegooid. Er mag toch geen rommel op het kamperf, soldaat.”

„En toen. Je liegt.”

„Gekookt, in de pan.”

„Waar?”

„Dáár — in de keuken.” En hij wees in de richting der kookplaatsen.

„Ga mee.”

Maas nam de pan op, zwetend van vrees en onder den last van zóveel leugens, volgde voetje voor voetje en stond even later naast den zwijgenden soldaat bij de gedoofde vuren van de keuken. De soep was warm, ze kon dáár niet gekookt zijn. Dus . . .

„Niet daar”, sprak Maas met opperste zekerheid, „hier . . .” En hij wees met zijn hoofd naar de nog even smeulende resten van een houtvuurtje ter zijde. En waren die er niet geweest — hij ware verloren.

De Jap gaf het op, maar niet zonder de laatste verzekering van zijn ongeloof in het ganse brouwsel van leugens: „En toch lieg je, witte mon-jet. Noré!!”

Met een diepe buiging naar zijn wegschommelenden rug nam Maas afscheid van het grootste gevaar, wat hem ooit bedreigd had.

Onder het slobberen van de „sop” zei vader Jacob wel tien keer: „En nou is het uit, Maas. Gelukkig is het ook uit. Ik wil het niet meer hebben.” Hij kon niet meer dan het vierde deel der soep op, hij had geen sterke ingewanden en moest ze ontzien. Het kind kon de rest wel verstouwen, maar schonk de helft van zijn portie aan een hongerigen heer, het slaapje van vader Jacob, een gepensionneerd departementshoofd van justitie.

Toen Maas de pan omwaste en schoon schuurde met zand — wie stond daar ineens achter hem? Dezelfde Jap . . . Hij zag neer op zijn bedrijvig delinquentje. Daarna vroeg hij tot Maas' verbijstering: „Heb ik je zeer gedaan?”

„Mij? Wanneer?”

„Toen ik je sloeg.”

„Neen —” stelde Maas gerust, „helemaal niet.”

„Aááh! — nú spreek je pas waarheid”, zei de Jap en ging ernstig heen. Maas keek hem beteuterd na.

Den volgenden avond reikte hij de schone pan door het gat in den pager aan het meisje over. Ze had nog een djerok bij zich, als allerlaatste gave. Want nu zou ze niet meer terugkomen; ze was net als vader ook bang voor de heiho's. Ze zei bedeesd tabé en wilde weggaan.

Maar Maas stak zijn hand uit en zei: „Dit is een geschenk van mijn vader, voor jou, en dat moet je aannemen, anders is hij verdrietig.” En hij gaf haar een klein gouden vlindertje, een heerlijk stukske Boeginese goudsmeedkunst; het laatste sieraad, dat Scheers in zijn portefeuille ge-

vonden had. Aan wien was het beter besteed, dus oordeelde hij, dan aan het dochttertje van een onbaatzuchtig mens?

En zodra het meisje het glinsterende vlindertje in haar hand had, sloot Maas het bamboeluisje om te voorkomen, dat zij het misschien zou teruggeven. En met den groenen djerook in zijn hand ging hij terug naar den stal en waarom hij nu zo bedroefd was, dat wist hij zelf niet goed. Er was iets moois voorbij.

De weken gingen, en de doden gingen. De eerste, zware regens van den natten moesson omsloten den stal met duister rumoer. December kwam en de gezonden herinnerden elkander aan den advent. Een paar priesters en predikanten, enige moedigen en moedelozen, en ook enkele jongens overlegden, hoe ze zouden doen op Christus' geboortedag. De dokter zei: „Laten we het dezen keer maar overslaan. Vandaag al acht man en nog twee liggen er opgegeven. Ik sta zonder sulfagaanidine machteloos tegenover de bacilaire. Ik moet emetine hebben om mensen te verlossen, géén Kerstfeest!” En de priesters zwegen bij deze woorden van wanhoop, maar gingen intussen met de anderen stil voort om in den stal van Ambarawa, in het dodenkamp, toch de geboorte van den Verlosser te vieren.

Dagen van te voren was een schilder bezig op drie gereinigde lakens tafereelen te tekenen: den engelenzang in Ephrata, de aanbidding der herders, en de offeranden der drie koningen. En de kinderen keken er naar, hoe hij dat met brokjes houtskool deed. De predikant schreef voor enkele jongens wat op een papiertje en soms, overdag, als het droog was, ging er een troepje met een onderwijzer mee om zachtjes een lied te repeteren.

De sergeant-commandeur werd achterdochtig. Hij meende, dat er wat uitgelekt was van de geallieerde successen in Europa en den Pacific en dat de westerlingen in verband hiermee voorbereidingen troffen voor het bevrijdingsfeest... Een soldaat, dezelfde, die Maas had betrapt, moest eens uitvissen, wat er aan den gang was.

Scheers zat buiten, onder een afdak; Maas zat naast hem. Toen de soldaat passeerde, stonden ze op en bogen. Waarom stond de Japanner nu stil voor hen?

„Heb je soms weer een kip geschoten?” snauwde hij goedmoedig naar Maas.

„Telkens mis. Had ik er maar één geraakt, want over een paar dagen is het feest.”

Daar stond de soldaat paf van. Elk antwoord had hij verwacht, dit niet.

„Feest? Wat voor feest?”

Dat was niet zo gemakkelijk te vertellen. Maas keek hulpeloos naar vader Jacob en deze trachtte de moeilijkheden ener explicatie te omzeilen door te zeggen, dat er een toewan jarig zou zijn.

„Welke toewan?” vroeg de achterdochtige.

Dat wist Maas weer, want hij was wel eens in een Maleisen kerkdienst geweest. Hij antwoordde: „Toewan Jesoes Kristoes . . .”

Wat er toen gebeurde, had Maas noch Scheers voorzien of vermoed. De Jap herhaalde dien heiligen naam voor zich zelf, ging toen regelrecht den groten stal in en brulde dien naam de ruimte in, over de hoofden van vele zieken en rustenden, van hongerigen en moedelozen. Het weerklonk uit 's vijands mond als een ontzaglijke vloek, toen hij wederom riep: „Waar is Jesoes Kristoes? Is hij hier?” In den stal hing een zware, nare stilte.

De soldaat, menende opnieuw bedrogen te zijn, ging obstinaat naar buiten en beet Scheers en Maas toe: „Je liegt weer. Hij is er niet!”

Maar nu kwam er een priester naar voren, en nog één, en een predikant en andere magere heren, die begrepen, hoe de zaak lag — en één van hen verklaarde in langzaam Maleis, aangevuld met enkele Japanse woorden, wie Jezus Christus was en dat er ook in het leger van Nippon soldaten waren, die in Hem geloofden; dat mocht hij informeren bij den commandant, die wist het zeker wel. Twee heren van het kampbestuur waren van plan, behoorlijk permissie aan den commandant te vragen om naar het gebruik over de hele christenwereld het Kerstfeest te vieren, niet luidruchtig — dat paste niet bij zoveel stervenden — maar ingetogen en eerbiedig.

Met deze verklaring en oplossing nam Nippon genadiglijk genoegen. O, de gemachtigden van Tenno Heika konden op hun tijd grootmoedig zijn!

Maar nu had Maas nog iets bijzonders met vader Jacob te bepraten. Met Kerstmis kreeg het kind altijd een boekje. Dat ging nu niet. „Maar u bent toch schrijver, en kunt u niet een verhaaltje voor mij maken?”

Met kleine woordjes, die lees ik makkelijk. En het moet goed aflopen. En het moet in Holland gebeurd zijn."

„Ik ben zo moe, Maas, en ik heb geen papier — en je hebt zoveel complimenten; ik kan geen kinderverhaaltjes schrijven."

„Ik zal voor papier zorgen. Een potlood hebt u. U gaat rustig op uw bed zitten en u krijgt mijn kussen er bij. Het hoeft niet lang te zijn. Ik wou zo graag iets echts van u hebben. Dat hebt u toch wel voor mij over . . . ?"

Toen streelde hij het kind over het hoofd en zei: „Ik zal mijn best doen, Maas. Maar waarom moet het goed aflopen?"

„Omdat het Kerstmis is. De engel zei toch: ik verkondig u grote blijdschap. En de engelen zongen en de herders en koningen waren toch óók blij en . . ."

„Ho-ho, je vergeet Herodes, die de kinderen van Bethlehem liet slachten, en jacht op Jezus maakte, zodat Maria en het Kind moesten vluchten."

Maar Maas vond: „Dat hoort niet meer bij Kerstmis — dat is heel wat anders . . ."

En langzaam, voorzichtig, ging Scheers aan het schrijven met een zorgvuldig geslepen potlood op twee langvormige bladen uit een oud kasboek. Daar stonden, recht en dwars, dikke en dunne rode lijnen op, en credit en debet en saldo, maar Maas had niets beters kunnen 'tjoepen' uit de ziekenbarak. Gom om iets uit te vlakken was er niet. Doorhalingen wilde Scheers vermijden: het moest er netjes uitzien voor het kind. Daarom dacht hij over elk zinnetje, wat hij neerschreef, ernstig na. Maas stoorde hem niet; hij wilde het op kerstavond pas hebben, als het helemaal klaar was.

En Scheers schreef, de kussens in zijn rug, een koffertje op zijn opgetrokken knieën, zijn eerste kinderverhaaltje:

„EEN BOER VONDE EEN KIND"

„Op een keer, toen het Kerstmis was, lag de wereld wit van de sneeuw. En de wind woei hard en koud over het land. De sloten waren dicht van de strenge vorst en volgewaaid met sneeuw. — Toch liepen er

veel mensen naar de kerk, want ze wilden bij het feest zijn. De kinderen waren vanzelf niet bang voor de kou en stonden al heel vroeg voor de dichte deuren van de kerk. En toen dacht de koster: ik zal ze er maar in laten, dan zitten ze lekker warm. — Maar daar was ook een jongetje, dat van zijn broertje niet mee naar binnen mocht. Want hij was net vier jaar, een hummeltje nog, die kon niet stil zijn in de kerk. Het vorige jaar hadden ze erg veel last met hem gehad. Daarom zei moeder: „Als Maarten groot is, mag hij mee.” Wel mocht hij zijn broertjes wegbrengen, en eventjes in de kerk den mooien boom zien, maar dan moest hij weer naar huis terug. — En hij ging mee, zat eventjes in een bank, want het was nog erg vroeg en lang niet vol. Toen stuurden zijn broertjes hem weg, naar huis. — Maar wat deed die hummel? Hij liep niet naar huis, maar een eindje om. En hij dacht: straks, als de kerk aan is, dan ga ik stilletjes achterin en dan ben ik toch op het Kerstfeest. Zo'n sluw, klein rakkertje! — Hij ging een stillen weg op, sloeg een zijweg in, rechts, en weer een anderen, links, en kwam zo een eind achter het dorp terecht. — En daar begon het opeens weer te sneeuwen uit de donkere lucht, te sneeuwen in den avond. Hij wist weg noch steg meer, en dat was geen wonder, want alle wegen en stegen lagen er egaal wit bij. Een groot mens zou misschien naar bomen en struiken en hekken kijken om zijn koers niet kwijt te raken. Maar een dreumes als Maarten kon dat niet. En daar ging hij, daar ging hij door de sneeuw, die warrelde en dwarrelde, of ze er plezier in had, dat het Kerstmis was. — Maar dat kind, dat anders schik in de sneeuw had, werd nu bang en begon hard te lopen, hier een pad in, dáár een wegje op. En moé dat hij werd van dat lopen op een drafje! Onder zijn klompjes klonterde de sneeuw, hij schommelde en hijgde, stond ineens stil en begon heel hard te huilen. Hij wist niet meer, waar hij heen moest. „O moeder, o moeder, o lieve Heer, help me, help me!” . . . — En wat kwam daar áán, door de dwarrelende sneeuw? Een schommelend licht. Het kind, dat niet wist, wat het was, werd nog banger en keerde om en liep hard terug. Telkens keek Maarten om. O, het licht kwam hem achterna, het zwaaide en schommelde door de sneeuw, dichterbij, dichterbij kwam het. — En wat deed het kind in zijn angst? Het liep zomaar van den weg af en kwam in een sloot terecht en zonk tot aan zijn borst in de sneeuw. Gelukkig, dat er ijs in de sloot lag en daarop

een dikke laag sneeuw, anders was er iets heel ergs gebeurd. — Daar lag hij nu en hij schreeuwde van belang, toen het licht naar hem toekwam en vlak bij hem stil stond. Er stond een zwarte man bij, een boer, die op weg was naar de kerk. — „Maar manneke”, zei hij, „maar mien jongske toch...” — En zijn stem klonk goed en warm en je zag zijn adem gaan in de opgeheven lamp. Toen was Maarten ineens stil en was niet bang meer. De boer trok hem uit de sneeuw, en klopte zijn jasje af, en nam hem op zijn sterken arm, terwijl hij zei: „Als jij de lamp maar goed vasthoudt, want ik heb maar twee handen. En waar moet je naar toe, manneke?” — „Kerstfeest...” zei Maarten. „Wel, daar moet ik ook naar toe, dan gaan we met z'n tweeën. Maar waar woon je, en hoe kom je zo alleen verdwaald?” Maarten zei wat, maar de boer was een beetje doof en die kon er geen touw aan vastknopen. Hij zuchtte van de vracht en toen hij op den weg kwam, liet hij Maarten een eindje lopen. Zo kwamen ze bij de kerk en Maarten ging mee naar binnen. — Och-och, wat 'n mensen, en wat vol was het! Net in de achterste bank was nog een plaatsje voor den boer en Maarten mocht op zijn knie zitten. Voorin stonden de kinderen te zingen bij den stralenden boom. — Maar wie kwam daar ineens binnen? Moeder, de moeder van Maarten. Een doek vol sneeuw over haar hoofd en schouders. En haar gezicht was geel-bleek. Ze drong door de mensen en rekte zich en keek angstig rond. — „Moeder!” klonk het ineens hard door de kerk. En alle mensen keken om. En moeder sloeg de hand voor de borst en deed de ogen dicht. Ze had Maartens stemmetje wel herkend. En even later zag ze hem zitten op de knie van den goeden boer, die had er plezier van, dat begrijp je. — „O kind, o kind, wat ben ik blij. Maar wat ben jij stout, om moeder zo in angst te laten zitten”, zei ze heel zacht. En de boer kon niets vertellen, want hij moest ook luisteren in de kerk. — Hij zei alleen zachtjes: „Ik breng hem temee wel thuis, vrouw Trommel.” Dat vond moeder goed, want ze kende boer Verhoeve wel. — En de boer, die het kind gevonden had, zat stil en gelukkig op het Kerstfeest met zijn arm om Maarten heen. Hij verstond niet veel, want hij zat te ver van den preekstoel, en ik zei al, dat hij niet zo best kon horen. Maar het zingen hoorde hij wel, heel goed verstond hij de woorden, omdat hij die kende. En terwijl het jongske van vermoeidheid aan zijn borst in slaap was gevallen, zong de boer met de

andere mensen mee van het Kind, geboren in Bethlehems stal, die miljoenen eens zaligen zal. En toen het lied uit was, bleef er nog een engel in zijn hart nazingen.”

EINDE.

Voor Maas, van vader Jacob.

Scheers was uitgeput, toen hij klaar was met schrijven. Hij vouwde de bladen en legde deze onder zijn hoofdkussen. Toen Maas, brandend van nieuwsgierigheid, er naar vroeg, zei hij, dat het af was.

De Kerstavond brak aan in den stal van Ambarawa. De schilder spande de lakens met de tekeningen en in een gamel met aarde stond een jonge tjemara. De jongens zaten vooraan op zakken en de ouderen, voor zover ze niet machteloos waren, zaten op kistjes en enkele stoelen, achter de kinderen. Een priester las het Evangelie, luidop weergalmde zijn stem door den stal, opdat de bedlegerigen het ook zouden horen. Daar was Scheers ook bij, want hij had de laatste dagen telkens zo'n snijdende pijn in den linkerschouder, doortrekkend naar de borst. De dokter had gezegd: „Stil liggen.”

Buiten ruiste de regen, het water klokte in de slokans en onder het danken van den predikant hoorde men een zieke zacht kermen. Alles verliep ordelijk op het Kerstfeest, zoals het was afgesproken. Een grote jongen stond op en sprak duidelijk:

„Ons is geboren
een uitverkoren
klein Kindekijn.
Ware 't niét geboren,
wij waren verloren . . .
Laat ons blijde zijn!”

En dan stond een groepje mannen en jongens bij elkaar, die keken naar de hand van den onderwijzer. En aan diens mond zagen ze, dat hij zei: „Een, twee, drie . . .” en dáár begonnen enkele jongenssopranen te zingen, te zingen, dat het parelde en kristalde in hun kelen:

„Engelen, door 't luchtruim zwevend,
zongen zo blij, zo wonderzacht,
van den Heer van dood en leven,
die de vrede op aarde bracht . . .”

En plots viel daar het koor van mannen en jongens in met het:
„Glória . . . in excelsis Deo . . .”, jubelende sopranen en tenoren, ge-
dragen alten en bassen overstemden alle gedruis van regen en het
kreunen der zieken, en dat juichende gezang klonk, alsof de zwevende
engelen op het gespannen laken zelf meededen.

De tweede strophe begon weer met een paar jongensstemmen:

„Zongen zo blij en wonder . . .”

„Kjoetské!!”

De onderwijzer liet de armen zakken, verstrakt keek hij naar den in-
gang van den stal. De kampcommandant. Kort, krombenig stapte hij
machtsbewust naar voren, het samurai-zwaard bengelde aan zijn heup.

„Kiré!!”

En de ruggen bogen. Door de beklemde stilte hoorde men den avond-
regen — en ander gerucht was er niet.

„Noré!!”

Een heer van het kampbestuur begroette den commandant en bood
hem een stoel aan, vlak bij het koor. De Japanner knikte tevreden: „Ga
je gang maar.” De onderwijzer hief de handen en zijn lippen bewogen
weer: „Eén, twee - drie...” Toen, de jongenssopranen, bedeesder nu:

„Zongen zo blij en wonderklare
van 't heilig Kindje, lief en teer,
en de herders, die er waren,
knielden bij het kribje neer . . .”

Maar het *Gloria in excelsis Deo* klaterde en bazuinde nog glorieuzer
dan den eersten keer, en bij het da capo tikte het samurai-zwaard op den
stenen vloer de maat mee.

Toen het koor weer ging zitten en Maas voorlopig niet meer hoefde

te zingen, ging hij even naar het andere eind van den stal, om in gezelschap van vader Jacob naar de toespraak van den predikant te luisteren. Hij zette zich neer naast zijn vriend op den rand van den bultzak en vroeg fluisterend: „Was het mooi — het zingen?”

Maar er kwam geen antwoord. En toen Maas omkeek, zag hij in twee starre ogen.

---

ampoen, vergiffenis.
djeroek, Indische sinaasappel.
kjoetské, Japans commando: geeft acht!
kiré, Japans commando: buigt!
monjet, aap.
noré, Japans commando: inrukken, of: op de plaats rust!
pager, omheining, bamboe-schutting.
sajoeran, groente.
sambal, toespis bij de rijst.
sinjo, jongeheer.
slokan, afvoergoot.
tandoe, draagstoel.
Tenno Heika, Japanse keizer.
toewan, heer.